

FN som autokratisk legitimeringsarena

Et mulig forsvar for et forbund av demokratiske stater

I David Goyers tegneserie *The Incident* (2011) gir Supermann avkall på sitt amerikanske statsborgerskap i frustrasjon over myndighetenes realpolitiske posisjonering:

I intend to speak before the United Nations tomorrow and inform them that I am renouncing my U.S. citizenship. I am tired of having my actions construed as instruments of U.S. policy. Truth, justice and the American way – it's not enough anymore. The world is too small. Too connected.

I historien har Supermann fløyet til Teheran for å være til stede på en massedemonstrasjon mot Irans president Mahmoud Ahmedinejad. Tilstedeværelsen er tilstrekkelig til å skape diplomatisk krise, siden USA er inne i en prosess med normalisering av forholdet til diktaturet. Supermann gjør dermed en moralsk vurdering i en stadig mer sammenvevet verden, hvor nasjonale interesser ikke alene skal kunne diktere våre handlinger. Supermann har, som vi vet, de utroligste krefter. Det meste av tiden har han en enkel jobb: Når han ser en bankraner, fanger han en bankraner. Han kan forhindre meteorer fra å falle til bakken. Men når det gjelder moralske dilemmaer og politikk, er Supermann en vanlig borger hvis valg av «de beste» løsningene er like vanskelige som de valgene statsledere må ta (White 2013: 75). Det dreier seg om valg i spenningen mellom demokratier og diktaturer, mellom verdier og interesser, og mellom staters suverenitet og individers rettigheter.

Med utgangspunkt i Supermanns moralske dilemma vil jeg i denne artikkelen drøfte to problemstillinger rundt demokratiers forhold til diktaturstater mer generelt: Spørsmålet om demokratiers intervensjon i diktaturstater for å forhindre massedrap av sivilbefolkningen, samt spørsmålet om økonomiske relasjoner mellom demokratier og diktaturer. I dag står demokratiske stater ofte som tilskuere til diktaturstaters behandling av egen sivilbefolkning. Til slutt vil jeg drøfte et løsningsforslag for å skape et sterkere incentiv til menneskerettigheter: Opprettelsen av et forbund av demokratiske stater («League of Democracies») som et supplement til FN.

Storpolitiske komplikasjoner

FN er uten tvil verdens viktigste organisasjon. I spørsmål om katastrofearbeid, nødhjelp, utdanning og helse er FN et fabelaktig instrument. Men FN-systemet og dets moralske beskaffenhet er ikke bedre enn summen av medlemslandenes politiske og etiske tilstand. Særlig på det sikkerhetspolitiske området kommer FN-systemets mangler tydelig frem. For det første har FNs sikkerhetsråd ofte vært handlingslammet av vetoretten til de fem faste medlemmene og dermed ikke evnet å autorisere adekvate tiltak for å ivareta internasjonal fred og sikkerhet. For det andre er det viktig å erkjenne folkerettens og FN-paktens materielle mangler, altså mangler ved innholdet i reglene. Respekt for staters suverenitet er et sentralt hensyn bak FN-paktens regler om militær maktbruk. Hensynet til å beskytte sentrale menneskerettigheter er ikke det. Det finnes ingen tilsvarende artikkel som verner om menneskerettigheter og gir hjemmel til å beskytte disse. Utenom tilfeller av selvforsvar er militær maktbruk som utgangspunkt forbudt etter FN-pakten, noe som også følger av internasjonal sedvanerett.

All members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the purpose of the United Nations (Art 2 (4) i FN-pakten).

Men Sikkerhetsrådet har myndighet til å autorisere de tiltak som er nødvendig, herunder bruk av militærmakt, for å ivareta internasjonal fred og sikkerhet. Men der kan altså Russland, for eksempel med sin støtte til Assad-regimet i Syria, sette bremsen på.

Sett utenfra kan nok FN fremstå som noe av en prateklubb. Internasjonalt diplomati, FN-korpset, talløse NGOer og organisasjonsmennesker utdannet på eliteuniversiteter verden rundt har et eget språk og egne koder, vil noen hevde. Å forandre verdens tyrannier til det bedre fremstår ofte som en sisyfosoppgave innenfor det internasjonale forhandlingsrammeverket. Sett innenfra fortøner det seg nok annerledes. Forhandlinger og interne prosesser bølger frem og tilbake og setter tusenvis av funksjonærer i arbeid. I korridorene vandres det og snakkes det, og man kommer frem til småskrittløsninger som kan vare over år. Alt dette er utvilsomt viktig, men de som står midt i prosessen kan nok også fanges av den. Man tror selv man får utrettet noe viktig, men ser ikke at den langsommene saksgangen også kan bidra til å forlenge brutale regimers levetid. Atomforhandlingene med Iran kan vise seg å bli et eksempel på en slik prosess – slik det trøstesløse spillet rundt konflikten i Darfur var, da verden satt i byråkratisk handlingslammelse mens et folkemord utspilte seg i hele sin bredde.

I boken *The World America Made* (2013) argumenterer den amerikanske historikeren Robert Kagan for at vi – sett fra et vestlig perspektiv – tar mye for gitt når det gjelder frihet og økonomisk velstand. På slutten av 1930-tallet eksisterte bare et dusin demokratier – i dag er tallet godt over hundre. Før 1950 var den gjennomsnittlige årlige økningen i bruttonasjonalproduktet én prosent, etter 1950 har økningen vært på over fire prosent årlig. Sultkatastrofer er blitt en sjeldenhet, og milliarder av mennesker har løftet seg ut av fattigdom. Antallet kriger er redusert til en tredel, og vår tidsalder er mest kjent for krigen som aldri skjedde, mellom USA og Sovjetunionen. Vi lever altså i en gyllen tid, selv om verden er langt fra perfekt.

Mange vil kanskje hevde at de nye demokratienes fremvekst er resultatet av en nærmest evolusjonistisk utvikling, fornuftens seier over materien – en symbiose av liberalt demokrati og internasjonale normsettende institusjoner. Kagan ser noe annerledes på det: Kanskje er det heller slik at demokrati, markedsøkonomi og globalisering vant terreng fordi USA og deres allierte var demokratier og hadde den kraft som skulle til for å påvirke store deler av verden til å gå i samme retning? (Kagan 2013: 4).

Menneskerettigheter, liberalt demokrati og ytringsfrihet blir i dag sett på som selvfølgelig mål for alle samfunn i den demokratiske verden. Det viser om ikke annet at tidene forandrer seg. Da Barack Obama

---

---

ga en liten historieleksjon under sitt foredrag ved utdelingen av Nobels fredspris i 2009, sier ryktene at noen av tilhørerne satt og vred seg i stolene. Obama sa følgende:

Uansett hvilke feil vi måtte ha begått, er det et faktum at USA har bidratt til å sikre global sikkerhet i mer enn seks tiår, med blodet til våre landsmenn og styrken til våre hærer. Innsatsen og ofrene til våre menn og kvinner i uniform har fremmet fred og velstand fra Tyskland til Korea, og hjulpet demokratiet til å få fotfeste på steder som Balkan (NTB 10.12. 2009).

Å gjenfortelle historien slik – «Obama-style» – blir av noen ansett for å være uhørt, for ikke å si reaksjonært. SV hadde inntil for få år siden programfestet USA som den største trusselen mot verdensfreden. I kjølvannet av talen beskrev Johan Galtung Obama som "en ordinær amerikansk krigspräsident" (*Dagbladet* 10.12.09). *Klassekampens* redaktør, Bjørgulv Braanen, skrev i sin leder at "norske mediers dekning av Barack Obamas fredspristale i Oslo (...) må være Norges-rekord (og den henger høyt!) i underdanighet, åpenmunnet beundring og fjesking" (Braanen 12.12.09).

Den kalde krigens ideologiske motsetninger skal etter konvensjonen beskrives som om det var et referat fra et sjakkparti og ikke en sivilisasjonskamp. Det er, som Obama antyder, å hoppe bukk over den grunnleggende ideologiske forskjellen mellom diktaturet og de liberale demokratienes politiske frihet som utspilte seg under den kalde krigen. På den annen side: I ettertid vet vi at USA kunne gjort mer for å forhindre folkemordet i Rwanda. Før folkemordet kunne amerikanerne økt den militære tilstedeværelsen, med eller uten FNs godkjenning. Samantha Power, USAs nåværende FN-ambassadør, har hevdet at i stedet for å unngå ordet, burde USA umiddelbart ha kalt situasjonen et «folkemord». Men, skriver hun, ved å erkjenne at Rwanda var i en genocidal fase, ville USA og FN vært forpliktet til handling. Det er liten grunn til å feste lit til Bill Clintons gjentatte påstander om at de ikke hadde kunnskap nok til å vite. Amerikansk etterretning kunne ha lyttet til radiosendinger fra hutumilitsen, som ville ha forhindret utallige dødsfall. I stedet for å gjøre noen av disse forebyggende tiltakene, utgikk den amerikanske posisjonen fra manglende interesse, men antagelig også med de tragiske erfaringene fra Somalia i bakhodet, mener Power (Power 2001). Ved siden av Rwanda er kanskje reaksjonene på den vietnamesiske invasjonen av Kambodsja i 1979 det mest eklatante eksempelet på folkerettens mangler. Her ble Vietnam massivt fordømt og Pol Pots Røde Khmer innrømmet full nasjonal suverenitet under folkeretten, på tross av at sistnevnte, i etterkrigsmålestokk, bare kan måles med nettopp folkemordet i Rwanda når det gjelder drapsrater.

Nå er kanskje verden inne i en ideologisk pragmatisk periode, og under en slik utvikling kan demokratiske stater miste moralsk autoritet. Da er FN en hendig legitimeringsstrategi, fordi institusjonen FN har en nærmest evig positiv konnotasjon ute blant folk flest. Slik kan fravær av handling, så lenge det skjer i henhold til FNs organisasjoner, gis et slør av politisk korrekthet: Handling som sinnelag, universalisme i kabinett, ikke i praksis. Som forfatteren Aslak Nore skriver i forordet til Powers bok *Redningsmannen* (2008), fremstår FN tidvis som et carte blanche for tyranner til å gjemme seg bak sine egne grenser.

Norske vinklinger

Den rødgrønne Stoltenberg-regjeringen (2005–2013) var tydelig på hva den mente når det gjaldt vilkårene for bruk av norske militære styrker. I Soria Moria-erklæringen ble det slått fast, uten forbehold, at «(d)eltakelse i internasjonale operasjoner skal være forankret i FN-pakten og ha et klart FN-mandat. FN er den eneste internasjonale instans som kan legitimere bruk av makt» (Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet (2005): 11). I den nåværende H/FrP-regjeringens Sundvolden-plattform står det til sammenligning: "Norsk militær deltakelse skal bidra til norsk og internasjonal fred og sikkerhet og ha forankring i folkeretten (Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet (2013): 40). Dette er en rundere formulering som kan tolkes

---

---

som at det ikke er absolutt nødvendig med FN-mandat, man at man kan argumentere for at det etter omstendighetene finnes en folkerettslig hjemmel, eller "forankring", for bruk av militærmakt uten et slikt mandat.

Norge har på den ene siden en offensiv rolle som pådriver for menneskerettigheter i verden, samtidig som man tilsynelatende kan være fornøyd med ganske enkelt å henvise til folkeretten. Den forrige regjeringen skilte ikke alltid mellom legal og legitim maktbruk. Dermed ville det, ut fra regjeringsplattformen, vært uaktuelt for Norge å delta i en operasjon tilsvarende NATOs aksjon i Kosovo i 1999. NATOs bombing av Kosovo manglet nemlig et «klart FN-mandat». Men det betyr ikke nødvendigvis/automatisk at operasjonen ikke var *legitim*. Det var tungtveiende moralske argumenter for å stanse den etniske rensingen av kosovoalbanere (Ulserød 2008). Under Bondevik II-regjeringen (2001–2005) ble begrepene «folkerettslig forankring», «folkerettslig grunnlag» og «folkerettslige betraktninger» ofte brukt om hverandre, og det er uklart om noen av disse, eller alle sammen, skal bety noe annet enn en klar folkerettslig hjemmel. Men ordbruken både til Bondevik II-regjeringen og den nylig tiltrådte Solberg-regjeringen indikerer en mindre dogmatisk tilnærming til FN og folkeretten enn den rødgrønne regjeringen stod for, selv om det nok uansett regjering sitter langt inne hos norske myndigheter å støtte eller delta i en intervensjon som ikke er godkjent av FNs sikkerhetsråd.

Syria – det tragiske dilemma

Den nå to år gamle borgerkrigen i Syria er et av etterkrigstidens verste eksempler på kumulativ radikaliserings av både konfliktbilde og råskap. Samtidig har verdenssamfunnet så langt sittet ringside. Etter erfaringene fra Afghanistan, Irak og Libya, med en stor grad av unilateral inngripen og – mildt sagt – blandede resultater, har det internasjonale samfunnet falt tilbake på «FN-sporet», kanskje mer enn noen gang før. I konflikter som i Syria står verdenssamfunnet overfor et tragisk dilemma. Handling eller (i praksis) *laissez-faire*: en valgsituasjon det er umulig å komme ut av med rene hender. Men fravær av handling ser bedre ut på papiret (Irak-krigen huskes bedre enn ikke-intervensjonen i Rwanda), koster mindre og setter ikke den geopolitiske balansen på prøve.

Selv om den syriske borgerkrigen og drapene på sivile ikke faller innunder den klassiske folkemordsdefinisjonen (helt eller delvis utryddelse på grunnlag av etnisitet, religion eller seksuell legning), er det moralske dilemmaet mye av det samme. Den første store rapporten om hvordan borgerkrigen i Syria rammer barn, presentert av britiske Oxford Research, viser hvordan de stridende parter driver målrettede angrep på sivile. Mellom mars 2011 og august 2013 er 11 420 barn (17 år og yngre) drept, av et totalt tapstall på 113 735. Man ønsker også å drive ut en etnisk folkegruppe, og angriper de sivile i området med dette som formål (*Dagbladet* 2013). Storbritannias utenriksminister William Hague uttalte høsten 2013 at det ville være mulig å intervensjonere mot bruk av kjemiske våpen i Syria uten autorisasjon fra FNs sikkerhetsråd (*Dagbladet* 2013). Det er flere moralfilosofiske begrunnelser for en intervensjon: dels at verdenssamfunnet er forpliktet til å gripe inn når en sivilbefolkning utsettes for ekstreme ugjerninger, dels det moralsymmetriske prinsipp om at konsekvensene av ikke å handle er uholdbare, dels at man noen ganger må gripe til onder for å forhindre større onder. Vi vet ikke hva som skjer om vi griper inn, og det er fare for utilsiktede konsekvenser. Det er en risiko. Men uten handling vil mest sannsynlig titusener av sivile fortsette å dø under Assads krigføring mot egen befolkning. Det er også mulig å hevde med en viss grad av styrke, at intervensjonen i Libya i 2011 hindret et tilsvarende masse mord som vi nå ser i Syria. Men etter Irak-krigen og til dels operasjonene i Afghanistan og Libya er det ingen som lenger tror at det skal bli enkelt og at folket vil juble i gatene bare man fjerner sjefen. Etter en periode med intervensjonisme er nå tonen blitt mer tilbakeholden, fordi lærdommen til dels har vært at intervensjonene i Irak, Afghanistan og Libya har forfalt til pyrrhosseire, hvor tyranni erstattes av sekterisk vold og dysfunksjonelle regimer. Ekstrem islamisme er en konstant trussel mot demokratiutvikling. For å unngå slike kniper i fremtiden

---

---

er folkerettens insistering på nasjonal suverenitet behagelig å falle tilbake på. Da SV satt i regjering og administrerte krigføring i Afghanistan, lot journalist og filmskaper Erling Borgen utgyte sin vrede over dem: "Støtten til opptrappingen i Afghanistan viser en dypt tragisk utvikling i det gamle fredspartiet SV", skrev han (*Klassekampen* 2007).

På tross av at Assad-regimet i Syria bruker kjemiske våpen mot egen befolkning, er motstanden mot en intervensjon mot regimet sterk. I enkelte deler av opinionen finner vi igjen dilemmaet som ble tatt opp i *Samtiden* av Hawdan Salih Jaf og Inger Østenstad (1/2003) i forkant av invasjonen i Irak i 2003: "I dag er det radikalt å demonstrere mot at folket i Irak skal få støtte til å frigjøre seg fra fascismen. Hvorfor har vi ennå ikke sett en demonstrasjon som krever at Saddam skal slippe strupetaket på Irak og skåne folket for mer elendighet, krig og flukt?" Da USA forberedte et angrep på Saddam, mobiliserte derimot titusener mot krigen.

SVs Ingrid Fiskaa, som også var en av frontfigurene i motstanden mot norsk deltagelse i Afghanistan, skrev under ingressen "Syrisk vinter" (*Klassekampen* 2012): "Demokratiforkjemparar er neppe eit dekkande ord for opprørarane, om det nokon gong har vore det." Satt på spissen: Av to onder er Assads kjemiske krigføring mot egen befolkning å foretrekke fremfor at Obama går aktivt inn i Syria. Den samme posisjon ser vi for så vidt fra offisielt norsk hold, både i den rødgrønne regjeringen og H/FrP-regjeringen, men uten det antiamerikanske utgangspunktet. Status quo (som innebærer fortsatte krigsforbrytelser) er å foretrekke fremfor den enorme usikkerhet som er forbundet med intervensjon. I august 2013 understreket forsvarsminister Espen Barth Eide at det måtte et FN-mandat til for å bruke militær makt mot Syria. Samtidig mente han det var "alarmerende" at FNs sikkerhetsråd ikke hadde kommet frem til en helhetlig plan (NTB 2013). Ine Marie Eriksen Søreide, som da var leder av Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé, mente at Syrias bruk av kjemiske våpen var et klart brudd på folkeretten, men at en intervensjon mot Assad-regimet paradoksalt nok ikke kunne skje uten folkerettslig forankring i et FN-mandat (nrk.no 2013). Det var kun nestleder Ola Elvestuen fra Venstre som forsiktig tok til orde for et begrenset militært angrep i Syria uten et FN-mandat: "Det er helt uakseptabelt å sitte og se på det som skjer" (nrk.no 2013). Det virker altså ganske åpenbart at det fra norsk hold – og ikke bare på venstresiden – er liten stemning for nye intervensjoner. FN-sporet gir igjen fravær av handling et bekvemt innslag av institusjonell og forretningsmessig legitimitet.

Posisjoner

Under den kalde krigen var det en lei tendens både på venstre- og høyresiden til å begå unnlattelsessynder i realpolitikens navn. Få, om noen, sosialister gikk i tog for de vietnamesiske båtflyktingene. Ingen arrangerte visekvelder for jugoslaviske, cubanske eller sovjetiske samvittighetsfanger. Vi husker også hvordan ukeavisen *Ny Tid* stilte seg skeptisk til Berlinmurens fall og håpet i det lengste på et reformert DDR. Alternativet var verre. Tilsvarende var høyresiden ofte lunkne til å kritisere amerikanske interesser i despotier som, om ikke annet, hadde en klar antikommunistisk agenda. Selv om våre hjemlige konservative var klar over den moralske dissonansen, gjorde man den gamle klisjeen "he's a bastard but he's our bastard" til et slags konsekvensetisk unntak fra regelen om at frihet er det som skiller diktaturer fra representative systemer.

Etter Berlinmurens fall har vi fått en ny type unnlattelsessynd i den norske offentligheten: Den konsekvensetiske kynismen (som ofte forveksles med empati) og en helt urealistisk tro på det internasjonale byråkratiet. Hva har vi å tjene på en militær intervensjon i Syria? Er vi forpliktet til å forhindre folkemord når vi ikke kan være sikre på hva morgendagen kan bringe? Utledet av den samme logikken ville vi muligens omfavnet opportunisten Neville Chamberlain – Storbritannias daværende statsminister – da han landet på Heston Airport med sin katastrofale fredstraktat med Hitler i 1938. Det er åpenbart ingen

enkle løsninger i Midtøsten. Islamistenes sekteriske brutalitet er så hensynsløs at liberale og frihetlige ideer blir rått parti. Du kan ikke føre en fornuftig dialog med grupperinger som ønsker å innføre det gudegitte tusenårsriket og er villige til å sette verden i brann for å komme dit. Samtidig forspiller vi mulighetene til en langsiktig tillit i regionen. Å sitte på gjerdet vil ha sin pris når islamismen brenner ut og befolkningen innser hvilket bedrag denne kapringen av islam egentlig er. Men vi bør også være forpliktet til å vise solidaritet med de som skaper historie i regionen og står opp mot brutale regimer. Uten støtte fra den frie verden er demokratiutvikling i Midtøsten dømt til å mislykkes.

Nye koster?

Robert Kagan fikk mye oppmerksomhet da han for noen år siden gjorde seg til talsmann for at demokratiske nasjoner bør opprette *Den demokratiske liga*, en kompletterende organisasjon til FN (Kagan 2008). Kanskje er tiden moden for å luften ideen på nytt?

Ifølge Kagan er det snakk om et forbund av demokratiske stater som antas å ha sammenfallende målsetninger i spørsmål om internasjonal fred og sikkerhet, hvor en av hensiktene er at sammenslutningen skal kunne handle i konflikter der FN av ulike grunner er spilt ut over sidelinjen. Formålet er en mer potent geo-politisk kamp mot autokratier, men samtidig vil en slik organisasjon kunne trekke i dialektisk retning: En demokratisk liga vil være en så prominent og fordelaktig klubb å være med i at autokratiske stater vil kunne reformeres av ren inkluderingsvilje.

En slik organisasjon ville ikke være begrenset til europeere og amerikanere, men inkludere verdens andre store demokratier, som India, Brasil, Japan og Australia. Det demokratiske samfunnet kan kreve at ledere må redegjøre for behandlingen av sitt folk. Verdens demokratier kunne gjøre felles sak for å handle i humanitære kriser når FNs sikkerhetsråd ikke kan nå enstemmighet.

Det er mange, ikke minst i det enorme internasjonale byråkratiet, som ikke liker ideen. I så fall kan de like gjerne søke oppløsningen av NATO og Den europeiske union og andre regionale organisasjoner, mener Kagan, som ikke bare kunne handle, men handlet, da Sikkerhetsrådet var fastlåst under nedslaktingene i Kosovo, slik det nå også er i forhold til Syria. Jo mer demokratisk solidaritet det finnes i verden, jo mer innflytelse vil den få, er Kagans postulat. Fra europeisk hold har kritikken mot Kagan gått ut på at det er vanskelig å skille demokratier fra pseudodemokratier og autoritære stater. Det blir avvist av Kagan, som mener at det er en merkelig innvending når den kommer fra EU, den mest eksklusive klubb av demokratier i verden. Når europeerne vurderer et nytt medlem, trekker de ikke på skuldrene og grubler på den håpløst kompliserte betydningen av begrepet "demokrati". De bruker presise og strenge kriterier for å avgjøre om en mulig deltaker er et demokrati eller ei. En ny organisasjon av demokratier kunne bare låne EUs skjema.

Det er ikke bare i folkerettsspørsmål verdens demokratier har inntatt en passiv tilskurollen. FN-systemets sammensetning medfører naturlig nok klare begrensninger for demokratispredning, og dialog med autoritære stater er en nødvendig del av internasjonale relasjoner. Men i slike institusjonelle dialogprosjekter finner man også det jeg oppfatter som prinsipiell relativisme. Kina (og Russland) utøver en gjennomtenkt og smart strategi ved gradvis å endre normene i det internasjonale samfunnet. Kanskje eksemplifiserte Erik Solheim dette i *Dagens Næringsliv* (20.11.13), da han gjentok det som har blitt fremmet av mange andre: "Norge må løse opp kinafloken snarest, og utenriksminister Børge Brende og direktør Wegger Strømmen er et drømmelag som kan klare det. Men da må opposisjonen og kommentatorer gi dem støtte og rom til å finne en løsning." Underforstått: Støyete kinakritikk bør ikke fremmes i forsoningsprosessen etter de voldsomme kinesiske reaksjonene da Nobels fredspris ble delt ut til menneskerettighetsforkjemperen Liu Xiaobo.

Todeling av menneskerettigheter

En viktig årsak til at Kina vinner gehør, ligger i problematikken som har oppstått i kjølvannet av de to FN-konvensjonene om henholdsvis sivile/politiske rettigheter og økonomiske/sosiale rettigheter som kom i 1966, etter press fra Sovjetunionen. Verdenserklæringen av 1948 insisterte på at det er retten til liv, ytringsfrihet, religionsfrihet, og frihet fra tortur, vilkårlig fengsling og internering, dom uten lov og rettergang, som er de grunnleggende menneskerettigheter. Hele menneskerettsperspektivet ble derfor forskjøvet under den kalde krigen. Dermed kunne man også få inntrykk av at det er vanskelig å komme lenger, og at det ene er like bra som det andre (Kinander & Larsen 2013). Forklaringsproblemet for østblokken var at de den gang scoret lavt i begge rettighetskategoriene: De var både fattige og ufrie. Sovjetunionens forsøk på å redefinere menneskerettighetene til egen fordel var derfor langt på vei mislykket, selv om deler av venstresiden gjorde sitt for å spre det glade budskap om reelt eksisterende sosialisme. Det samme er nok tilfellet for store deler av befolkningen i Kina, på tross av en sterk middelklassevekst og en formidabel økning i antall millionærer (relativt sett ikke så veldig overraskende, historien tatt i betraktning).

I dag lykkes Kina langt på vei med å befeste inntrykket av at folket er fornøyde, sysselsatte og mette. Den økonomiske velstanden fremstilles ofte på en betydelig overdrevet måte, Og det videreformidles ikke bare av særinteressenter som Gerhard Heiberg, men også av profilerte organisasjonsfolk som tidligere bistandsminister Erik Solheim og ikke minst Norges nye utenriksminister Børge Brende. Sistnevnte sa ved tiltredelsen at det "står høyt på min agenda å ha en god dialog og et nært samarbeid med Kina" og at det "å skaffe folk mat på bordet, jobb og et sted å bo er også grunnleggende menneskerettigheter. Dette hører med i bildet" (nrk.no 2013). Frie markeder er utvilsomt et viktig redskap for å spre åpenhet og demokrati. Det har også vist seg i Kina. De økonomiske reformene har endret Kina fra genocidal totalitarisme til partistyrte autokrati. Blant "hegelianere", som tror på de internasjonale institusjonenes utrettelige ferd mot demokrati, er man viss på at partidiktaturet vil falle. Ikke minst er globalisering, frihandel og kommunikasjonsteknologi i det lange løp utenfor myndighetens kontroll. Men utfallet kan like gjerne bli noe langt mindre lystelig: At det internasjonale samfunn i overskuelig fremtid vil bestå av to parallelle globale systemer, gjensidig avhengige av hverandre: De autoritære statene på den ene siden, anført av Moskva og Beijing (Kagan 2006), og de demokratiske på den andre, skjønt forent i en global økonomisk orden. Dette kan antagelig bare skje med de demokratiske nasjonenes stillestående aksept, hvor autoritære stater i stor grad kan argumentere for at menneskerettigheter er et nasjonalt anliggende. Nylig fikk Kina, Russland, Cuba og Saudi-Arabia seter i FNs menneskerettighetsråd, noe som fikk USAs FN-ambassadør Samantha Power til å si på tørrest mulig måte: "De nyvalgte medlemmene av rådet begår vesentlige brudd på rettighetene rådet er utviklet for å fremme og beskytte. Selve valget er en påminnelse om at mye av rådets arbeid gjenstår" (Reuters 2013). Men det er lenge siden FNs menneskerettighetsråd ble tatt videre seriøst. Til dette er forsamlingen for mye av en komedie. Verre er det om det internasjonale diplomatiet får et lignende tilsnitt: en relativisering og utglidning av de vestlige demokratienes kompromissløse aksentuering av de sivile og politiske menneskerettighetene. Demokrati er et sivilisatorisk spørsmål. Derfor er det viktig for demokratiske statsledere å holde tunga rett i munnen i fremtiden.

Konklusjon

Vil det faktum av demokratier jobber sammen, kunne danne grunnlag for en ny kald krig? Kagan mener dette er urimelig alarmistisk. Samtidig hevder han at ideologisk konkurranse allerede er i gang. Sergei Lavrov, Russlands utenriksminister, sa i 2008: "For første gang på mange år, har en reell konkurransesituasjon dukket opp på markedet av ideer, mellom ulike verdssystemer og utviklingsmodeller." Den gode nyheten, mente Lavrov, var at "Vesten er i ferd med å miste monopolet på globaliseringsprosessen" (siteret i Kagan 2008). Sant eller ikke: Demokratier bør ikke være forlegne med å gjøre hevd på egne verdier. Det er på

---

tide å tenke globalt og prinsipielt. Til det har vi ingen Supermann til å redde oss, heldigvis må man kunne si. Men de internasjonale institusjonene trenger sårt til dramatiske reformer, eller nye tilskudd, hvis vi skal unngå en global todelt forretningsorden, bestående av folkerettslig legitim autoritarisme, og av liberale demokratier, som i Candides defaitistiske ånd dyrker sin egen hage. Kan vi egentlig redde verden – enn si oss selv – med hagebruk?

Forfatter: Bård Larsen, historiker i Civita. bard@civita.no

Litteratur

- Dagbladet* (2009) En skam at Norge ikke avlyste hele prisen. Tilgjengelig på http://www.dagbladet.no/2009/12/10/nyheter/innenriks/utenriks/nobels_fredspris/9436001/
- Dagbladet* (2013a) Planlegger militær reaksjon mot Syria innen to uker. Tilgjengelig på http://www.dagbladet.no/2013/08/25/nyheter/utenriks/syria/bashar_al-assad/politikk/28892784/. Lesedato 12.11.2013.
- Dagbladet* (2013b) Satser på personlig vennskap i Kina-konflikt. Tilgjengelig på <http://www.nrk.no/verden/kjenner-kinas-statsminister-1.11302051>. Lesedato 12.11.2013.
- Jaf,, Salih Hawdam og Østenstad, Inger: *Hvorfor ikke styrte Saddam?* Samtiden 1/2003.
- Kagan, Robert (2006) League of Dictators. *Washington Post* 30.04.2006. Tilgjengelig på <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/28/AR2006042801987.html>. Lesedato 12.11.2013.
- Kagan, Robert (2008) The Case for the League of Democracies. *Financial Times* 13.05.2008. Tilgjengelig på <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f62a02ce-20eb-11dd-a0e6-000077b07658.html#axzz2oIEbDv1m>. Lesedato 12.11.2013.
- Kagan, Robert (2009) *The Return of History and the End of Dreams*. New York: Vintage.
- Kagan, Robert (2013) *The World America Made*. New York: Vintage.
- Kinander, Morten & Bård Larsen (15.6.13) Grunnleggende menneskerettigheter. *Klassekampen* 15.06.2013.
- Klassekampen* (2009) Obamania. Tilgjengelig på <http://www.klassekampen.no/apps/pbcs.dll/article?avis=KK&ate=20091212&category=ARTICLE&lopernr=312129999&Ref=AR&profile=1008&template=printart>. Lesedato 10.1.2014
- Klassekampen* (5.12.2013) Syrkisk vinter. Kronikk av Ingrid Fiskaa.
- nrk.no (16.10.13) Satser på personlig vennskap i Kina-konflikt. Tilgjengelig på <http://www.nrk.no/verden/kjenner-kinas-statsminister-1.11302051>. Lesedato 12.11.2013.
- nrk.no (28.8.2013) Åpner for Syria-angrep uten FN-mandat. Tilgjengelig på <http://www.nrk.no/valg2013/apner-for-syria-angrep-1.11206319>. Lesedato 13.1.2014
- NTB (2013) Norge vil ikke bruke makt i Syria uten FN-mandat. Tilgjengelig på <http://www.nettavisen.no/nyheter/article3669494.ece>. Lesedato 13.1.2014
- NTB (2009) Obamas tale, oversatt av Nils Myklebost. Tilgjengelig på http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.6904876. Lesedato 10.1.2014
- Power, Samantha (2001) Bystanders to Genocide. *Atlantic Monthly*, 01.09.2001. Tilgjengelig på <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2001/09/bystanders-to-genocide/304571/>. Lesedato: 12.11.2013.
- Power, Samantha (2008) *Redningsmannen. Sergio Vieira De Mello og kampen for en annen verden*. Oslo: Gyldendal. Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005–09. Tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/2005/regjeringsplattform_SoriaMoria.pdf. Lesedato 12.11.2013.
- Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet* (2013). Tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/pages/38500565/plattform.pdf>. Lesedato 13.11.2013.
- Reuters (2013) China, Cuba, Russia, Saudi Arabia elected to U.N. Human Rights Council. Tilgjengelig på <http://www.reuters.com/article/2013/11/12/us-un-rights-council-idUSBRE9AB19E20131112>. Lesedato 12.11.2013.
- Superman Action Comics #900 (2011) New York: DC Comics.
- Ulsrød, Torstein (2008) Det mangelfulle FN-sporet. *Dagbladet* 15.02.2008. *Dagbladet* (24.11.13) Barn gasses i hjel, tortureres og henrettes. Tilgjengelig på http://www.dagbladet.no/2013/11/24/nyheter/syria/barn_i_krig/utenriks/oxford_research_group/30488007/. Lesedato 12.11.2013.
- White, Mark D. (2013) Moral Judgment: The Power That Makes Superman Human. I Mark D. White & William Irwin (red.) *Superman and Philosophy: What Would the Man of Steel Do?* Oxford: Blackwell Philosophy and Pop Culture Series: (5–15).